

MESLEK TANIMLARINDA ÇİNCE ÖRTMECE SÖZLER VE TÜRKÇE ANLAM YANSIMALARI: DİLSEL VE SEMANTİK BİR İNCELEME

EUPHEMISTIC EXPRESSIONS IN CHINESE OCCUPATIONAL TERMS AND THEIR TURKISH SEMANTIC REFLECTIONS: A LINGUISTIC AND SEMANTIC ANALYSIS

Canan CANDAN KANAR

Dr. Öğr. Gör., Konya Karatay
Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek
Okulu, Konya, Türkiye

Lecturer Dr., Konya Karatay
University, School of Foreign
Languages, Konya, Türkiye

ORCID: 0000-0003-0741-8488

Email: canan.candan@karatay.edu.tr

Geliş Tarihi/Submitted:

23.02.2025

Kabul Tarihi/Accepted:

17.04.2025

Anahtar Kelimeler:

Çince Örtmece Söz, Meslekler,
Sosyo-kültürel Bağlam, Dilbilim

Keywords: Chinese Euphemistic
Expressions, Professions, Socio-
cultural Context, Linguistics

Kaynak gösterme/Citation:

Candan Kanar, C. (2025). "Meslek
Tanımlarında Çince Örtmece Sözler
ve Türkçe Anlam Yansımaları: Dilsel
ve Semantik Bir İnceleme". *World
Language Studies (WLS)*, 5 (1): 22-42

Öz

Örtmece sözlerin temel işlevlerinden biri, olumsuz veya rahatsız edici olabilecek kavramları yumuşatmak ve daha kabul edilebilir bir çerçevede sunmaktır. Bu özellik, günlük iletişimde olduğu gibi mesleklerin ifade edilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde meslek çeşitliliği oldukça geniş bir yelpazeye yayılmış olup, bazı meslekler doğrudan adlandırılabilirken bazı meslekler için örtmece sözlerin kullanımı daha yaygın hale gelmiştir. Özellikle toplum içinde statü bakımından düşük görülen veya belli bir kesim tarafından olumsuz algılanabilecek meslekler için, örtmece sözlerin tercih edildiği görülmektedir. Bu kullanımın temel amaçları arasında, meslek sahiplerini dışlayıcı veya küçümseyici ifadelerden korumak, mesleğe dair olumsuz çağrışımları azaltmak ve toplumda bu mesleklerin daha saygın bir konuma sahip olmasını sağlamak yer almaktadır. Örtmece sözler, yalnızca dilde bir nezaket unsuru olmanın ötesinde, mesleklerin toplum içindeki algısını şekillendiren güçlü bir araç olarak da değerlendirilmektedir. Bu makale, Çince meslek tanımlarında kullanılan örtmece sözlerin dilsel ve semantik özelliklerini incelemektedir. Mesleklerin sosyo-kültürel algısı, tarihsel bağlamı ve düşük statülü iş kollarını yüceltme amacıyla kullanılan örtmece ifadeler üzerine odaklanılmıştır. Makale, geleneksel ve modern dönemlerde meslek örtmece sözlerinin gelişimini, toplumsal statü farklılıklarının dile etkilerini ve çeşitli meslek gruplarına dair örnekleri semantik analiz yöntemiyle ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Çalışma ayrıca, Çince ve Türkçedeki benzer kullanımları karşılaştırarak diller arasında örtmece sözlerin anlam ve kullanım farklılıklarına ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Abstract

One of the primary functions of euphemistic expressions is to soften concepts that may be perceived as negative or discomforting and to present them in a more acceptable framework. This characteristic plays a crucial role in the designation of professions, just as it does in everyday communication. Today, the diversity of professions spans a broad spectrum; while some professions can be directly named, others are more commonly referred to using euphemistic expressions. Particularly for professions perceived as lower in status within society or those that may be negatively regarded by certain groups, euphemistic expressions are frequently preferred. The primary objectives of this usage include protecting professionals from exclusionary or derogatory language, reducing negative connotations associated with the profession, and enhancing its social respectability. Euphemistic expressions, therefore, go beyond being mere linguistic politeness; they function as powerful tools that shape the perception of professions within society. This study examines the linguistic and semantic characteristics of euphemistic expressions used in the designation of professions in Chinese. It focuses on the socio-cultural perception of professions, their historical context, and the role of euphemistic expressions in elevating the status of lower-tier occupations. The article provides an in-depth semantic analysis of the evolution of euphemistic expressions for professions in both traditional and modern contexts, the impact of social status differences on language, and examples related to various professional groups. Additionally, the study compares similar uses in Chinese and Turkish, aiming to shed light on the differences in meaning and usage of euphemistic expressions across these languages.

1. GİRİŞ¹

Dilin toplum üzerindeki etkisi ve bireyler arası iletişimdeki rolü, köklü sosyo-kültürel dinamikleri yansıtmaktadır. Çince, meslek örtmece sözleri bu dinamiklerin çarpıcı bir örneğidir. Meslek tanımları, toplumsal statü algısının ve bireysel saygının çeşitli örtmece sözlerle dile getirildiği alanları temsil etmektedir. Geleneksel Çin toplumundan modern döneme kadar, kimi meslek grupları toplum tarafından normal karşılanırken kimi meslek grupları daha düşük statülü olarak algılanmış ve bu algıyı değiştirmek amacıyla yüceltici dil olarak örtmece sözler kullanılmıştır.

Bu makale, meslek örtmece sözlerinin tarihsel bağlamını, taşıdıkları anlam katmanlarını ve kullanım alanlarını kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Çince meslek örtmece sözleri oldukça geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Ancak, tüm meslek dallarını detaylı bir şekilde ele almak araştırma kapsamını oldukça genişleteceğinden, belirli meslek gruplarına odaklanılmıştır. Özellikle toplum tarafından olumlu karşılanan mesleklerle, statü açısından daha düşük görülen ve bu nedenle örtmece sözlerin yoğun biçimde kullanıldığı meslekler karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu sayede, farklı toplumsal algılar ışığında meslek örtmece sözlerinin nasıl şekillendiği ve dil içindeki işlevselliği daha net bir biçimde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, meslek tanımlarında kullanılan örtmece sözlerin semantik yapıları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Araştırma sürecinde, daha önce yapılmış akademik çalışmalar, sözlükler ve dilbilimsel analizlere dayalı kaynaklardan faydalanılmıştır. Elde edilen veriler, semantik analiz yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiş ve özellikle anlam aktarımı, metaforik anlatım, örtmece sözlerin oluşum mekanizmaları ve sosyo-kültürel bağlam içindeki dönüşümleri üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri, özellikle düşük statülü meslek gruplarının örtmece sözler aracılığıyla nasıl yeniden tanımlandığını ve bu dilsel dönüşümün toplumsal algılar üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Ayrıca, örtmece sözlerin kullanımının zaman içinde nasıl değiştiğini, hangi faktörler nedeniyle yeni örtmece sözlerin ortaya çıktığını ve meslekler arası statü farklarının dil yoluyla nasıl ifade edildiğini açıklamak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, dilin toplumsal yapılarla olan etkileşimi, mesleklerin algılanış biçimlerine yansıyan dilbilimsel süreçler bağlamında ele alınmıştır.

¹ Bu çalışma Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Asya Çalışmaları Anabilim Dalında 2024 yılında tamamladığımız “Türkçe ve Çince Yer Alan Örtmece Sözlerin Dil Bilimi Açısından Karşılaştırmalı Analizi” başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

2. ÇİNCEDE YER ALAN MESLEK ÖRTMECE SÖZLERİNE GENEL BİR BAKIŞ VE TÜRKÇE ÖRNEKLEMELER

İş sahibi olmak ve çalışmak, bireylerin ekonomik ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve yaşamlarını sürdürebilmesi için temel bir gereklilik olarak kabul edilmektedir. Bu süreç, her bireye toplumda bir yer edinme, üretime katılma ve emeğinin karşılığını alma fırsatı sunmaktadır. Ancak günümüzün ekonomik koşulları değerlendirildiğinde, bireylerin herhangi bir gelir kaynağına sahip olmaksızın yaşamlarını sürdürmelerinin oldukça güç olduğu görülmektedir. Gelirlerin, temel yaşam giderlerini karşılamakta yetersiz kaldığı bu dönemde, bireyler geçimlerini sürdürebilmek amacıyla ek bir iş ya da gelir kaynağı arayışı içerisine girmektedir. Farklı meslekler toplumda farklı statü seviyelerine sahiptir; bazıları prestijli, bazıları ise daha alt seviyelerde yer almaktadır. Toplumsal değer yargıları çoğu zaman bireylerin mesleklerine ve gelir düzeylerine göre şekillenmektedir. Örneğin, takım elbise ve kravat giymiş bir kişi ya da üniforma taşıyan bir birey, sokakta çalışan birine kıyasla “etiket” algısı nedeniyle daha fazla saygı ve değer görebilmektedir. Bu durum, bireylerin kendi mesleklerinden memnun olmadıkları ya da toplumsal baskılardan kaçınmak istedikleri durumlarda, iş tanımlarında örtmece ifadeler kullanmalarına yol açmaktadır. Bu tarz örtmece ifadeler yalnızca işi yapan kişiler tarafından değil, aynı zamanda onlara hitap eden ya da işi açıklamaya çalışan kişiler tarafından da tercih edilmektedir (Candan Kanar, 2024, ss. 258-259).

Ruiqin, Shuqin ve Hong’a göre, Çince de yer alan mesleklerle ilgili örtmece ifadeler, genellikle toplum tarafından daha düşük statülü olarak algılanan meslekler için daha saygın ve olumlu bir şekilde tanımlanmayı amaçlayan terimlerdir. Bu tür örtmece sözler, düşük statüdeki meslek gruplarının itibarını artırmayı ve sektördeki kelime dağarcığını zenginleştirmeyi sağlamaktadır. Örneğin, “işçi” terimi genellikle düşük gelirli, basit ve tekrarlayıcı işlerle ilişkilendirilirken, bu terim yerine “beyaz yakalı” kavramına karşıt olarak “mavi yakalı” ifadesi kullanıldığında, belirli bir statü eşitliği yaratma amacı güdülmektedir. İş ve çalışanın statüsüne dayalı olarak türetilen örtmece ifadeler, iş kaybı ve işsizlik² gibi hassas konularda da kendini göstermektedir. Bu tür durumlar genellikle kişiye rahatsızlık verdiğinden, örtmece ifadelerin kullanımı yaygın bir davranış haline gelmiştir (2016, ss. 248-249). Yazarlara göre ayrıca, eski Çin toplumunda “láo xīn zhě zhì rén 劳心者治人, láo lì zhě zhì yú rén 劳力者治于人” anlayışı, yani zihinsel emek verenlerin insanları yönetip, fiziksel emek verenlerin ise onlara hizmet ettiği düşüncesi oldukça belirleyici bir rol oynamıştır. Feodal sistemin Çin’de uzun süre hâkim olması nedeniyle ezilen sınıfın

² Çince de işsizlik için kullanılan örtmece sözlerin detayı için bakınız: Candan Kanar, 2024, ss. 284-288.

kölelik durumu hiçbir zaman iyileşmemiştir. Bu durum, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar devam etmiştir. Ancak, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra “^{gōng zuò bù fēn guì jiàn}工作不分贵贱 işin değerinin düşük ya da yüksek olarak ayrılması gerektiği” ve “^{láo dòng rén mín zuì guāng róng}劳动人民最光荣 çalışanların, insanların en saygın ve onurlu kesimi” olduğu anlayışları egemen olmuştur. Bu dönemde, planlı ekonomi anlayışı ile eşitlikçi düşüncelerin ön plana çıkması, örtmece sözlerin yaygınlık kazanmasını engellemiş ve bu ifadelerin etkisini zayıflatmıştır. Ancak zamanla “^{sān bǎi liù shí háng}三百六十行 , ^{háng háng chū zhuànguān}行行出状元 üç yüz altmış meslek var ve her mesleğin de bir ustası vardır” şeklindeki atasözüyle eşitlik ilkesinin ön plana çıkması sekteye uğramış ve mesleklerin yüksek ve düşük olduğu yönündeki algılar tam anlamıyla ortadan kaldırılamamıştır. Reform ve açılım süreciyle birlikte, gelir farklılıkları daha belirgin hale gelmiş ve bazı meslek gruplarına dair yeni örtmece sözler ortaya çıkmıştır (2016, s. 252; Xiao, 2004, s. 98).

Wang'ın aktarımıyla, Çin'in geleneksel kültüründe saygınlık sıralaması şu şekilde belirlenmiştir: “^{tiān}天 gökyüzü/ Tanrı/ Yaratıcı/ cennet³”, “^{dì}地 yeryüzü”, “^{jūn}君 hükümdar”, “^{qīn}亲 ebeveyn” ve “^{shī}师 öğretmen”. Tüm bu değerler önemli olmakla birlikte, öğretmene karşı duyulan saygı özel bir yere sahiptir. Bu yüzden öğretmen ve usta anlamına gelen ^{shī}师 karakteri, sosyal yaşamda geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu terim, tanımlanan durumun toplumsal statüsünü ve kimliğini yüceltmeye yönelik bir araç olarak kullanılır; böylece saygı ve hayranlık gibi duygular ön plana çıkarılmak istenmiştir. Aynı saygı ve statü yükseltme yaklaşımı, Çince de birçok meslek tanımında da gözlemlenmektedir. Örneğin, bir restoranda çalışan aşçı için “^{měi shí}美食 ^{pēng tiáo shī}烹调师 gurme şef”, barmen için “^{jī wěi jiǔ tiáo jiǔ shī}鸡尾酒调酒师 kokteyl uzmanı/ barmen”, kuaför için “^{měi róng}美容 ^{měi fà shī}美发师 güzellik ve saç bakım uzmanı”, terzi için “^{fú zhuāng cái jiǎn shè jì shī}服装裁剪设计师 giysi tasarım uzmanı”, iç mimar için “^{jiā jū zhuānghuáng shè jì shī}家居装潢设计师 ev dekorasyon uzmanı” gibi ifadelerde ^{shī}师 karakteri kullanılmaktadır. Benzer bir kullanım, teknisyen anlamına gelen “^{jì shī}技师” örtmece sözünde de görülmektedir. ^{jì shī}技师 terimi, teknisyenlerin yanı sıra hamamda kese, masaj ve ayak bakımı gibi

³ 天 kavramının daha detaylı okuması için bakınız: Gönder, 2017, ss.153-157.

hizmet sektörü çalışanları için de kullanılmaktadır. 技 karakteri yetenek, 师 karakteri ise usta anlamına gelmektedir. Meslekleri yüceltmek için kullanılan bir diğer terim, akademik alanda doktora yapmış kişilere atıfta bulunan “博士 doktor” kelimesidir. Örneğin, çay konusunda derin bilgiye sahip olan çay evi çalışanlarına “茶博士 çay doktoru”, barmenlere “酒博士 içki doktoru” ve stajyerlere “小博士 küçük doktor” gibi saygı içeren ünvanlar verilmektedir. 酒博士 terimi, aslında yabancı dillerden alınmış bir örtmece sözdür. Bu terim, bazı yabancı ülkelerde barmen ya da Dr. Likör olarak anılmakta, Çin’de ise içki konusunda derin bilgisi olan kişiler için kullanılmaktadır (2011, s. 283).

Çincece ayrıca, 师 ve 博士 karakterlerinin yanı sıra 公 karakteri de mesleklerin yüceltilmesinde ve statü simgesi olarak kullanılmaktadır. Örneğin, geçmişte çiftçilere duyulan saygıyı ifade etmek için “田公 çiftçi” terimi, büyük bir evin kapısında bekleyen, posta alımını kontrol eden kişilere ise “院公 hizmetkar” ifadesi kullanılmıştır. Bu ve benzeri düşük statülü mesleklerde, 师, 博士 ve 公 gibi karakterlerin tercih edilmesinin amacı, mesleği icra eden kişinin uzmanlık ve başarı düzeyini vurgulamaktır. Düşük statüde kabul edilen bu iş kollarında, mesleğin özel bir beceri ve ustalık gerektirdiği anlatılmak istenmiş ve böylece çalışanlar daha saygın bir konumda gösterilmeye çalışılmıştır. Bu sayede, bu meslek gruplarının toplumsal konumlarını güçlendirmek ve daha iyi bir statüye sahip olmalarını sağlamak hedeflenmiştir (Ruiqin ve diğerleri, 2016, ss. 252-254; Yang Ru, 2019, s. 53).

2.1.ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ BAĞLAMINDA ÖRTMECE SÖZLER

Öğretmenlik, hiç kuşkusuz en saygın ve kutsal mesleklerden biridir. Çincece, öğretmenlik mesleğini tanımlamak için kullanılan pek çok örtmece ifade bulunduğu görülmektedir. Bu ifadelerden bazıları, farklı meslek gruplarıyla yapılan benzerlikler sonucu türetilmiştir. Örneğin, “园丁” örtmece sözü, ilk başta bahçıvanlık mesleğini ifade etmek için kullanılmıştır; ancak aynı zamanda öğretmenler için de güzel adlandırma olarak benimsenmiştir. Bu terimin öğretmen için tercih edilmesinin nedeni, bir bahçıvanın çiçekleri titizlikle yetiştirmesi gibi, bir öğretmenin de öğrencilerini dikkatle eğitmesi, onlara değerli bilgilerle beslemesi ve onları geliştirmesidir. Diğer bazı örtmece ifadeler ise daha genel

anamlarla kullanılmaktadır. Örneğin, öğretmen için kullanılan “^{dào shī}导师” terimi, daha geniş bir alanda, toplumun ilerlemesinde etkili olan düşünürler, siyasetçiler ve toplumsal reformcular gibi saygın ünvanlara sahip kişiler için de kullanılmaktadır. Çünkü bu kişiler de insanlık için birer öğretmen olarak kabul edilmektedir. Çince öğretmenlik mesleği için kullanılan örtmece sözler, aslında birer ünvan olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, “^{shī zhǎng}师长 öğretmen” terimi, daha kıdemli öğretmenler için kullanılırken; “^{dà shī}大师 üstat”, “^{zōng shī}宗师üstat” ve “^{zōngjiàng}宗匠üstat” ifadeleri, belirli bir alanda uzmanlaşmış, yüksek başarıya ulaşmış ve geniş bir kitle tarafından tanınan, saygı gören bilim insanları ve sanatçılar için kullanılmaktadır. “^{sī shī}思师” terimi ise akıl hocası anlamına gelmektedir ve hayatın her alanında rehberlik yapan, büyük emeği olan öğretmenler için tercih edilen bir ifadedir. “^{fù shī}父师 üstat” terimi ise yaşlı öğretmenler için onursal bir ünvanıdır. “^{bó shì}博士” örtmece sözü ise sadece doktora derecesine sahip kişileri tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda belirli bir alanda derinlemesine bilgi ve sağlam bir temele sahip öğretmenler ve bilgili kişiler için de kullanılmaktadır. Bazı örtmece ifadeler ise hem meslek tanımında hem de dolaylı olarak imalarda kullanılmaktadır. Örneğin, “^{jiào shòu}教授” kelimesi, profesör anlamına gelirken, aynı zamanda mizahi bir anlamda da kullanılmaktadır. Bu terim, genellikle belirli bir konuya dair derin bilgi sahibi ve iyi konuşabilen kişiler için, Türkçedeki benzeri kullanım gibi, metafor olarak kullanılmaktadır. “^{fū zǐ}夫子 üstat” terimi, geçmişte öğretmenler için bir saygı ifadesi olarak kullanılmaktaydı. Örneğin, “^{kǒng fū zǐ}孔夫子” ifadesi, Konfüçyüs (^{kǒng zǐ}孔子) için kullanılan onursal bir ünvanıdır ve aynı zamanda Konfüçyüs’ün kendisini tanımlamaktadır; ancak günümüzde bu ifade, eski kitaplara ilgi duyan ve geçmişteki fikirlere takılı kalan kişiler için “kitap kurdu” ya da sürekli çalışan öğrenciler için “inek” gibi alaycı anlamlar taşıyan bir şekilde kullanılmaktadır. “^{xī xī}西席 batı koltuğu” örtmece sözü, zaman içinde farklı kullanımlar kazanmıştır. Başlangıçta, Çin’in antik döneminde öğretmenlere saygı gösterilerek kullanılan bu terim, zamanla misafirlere gösterilen saygının bir ifadesi olmuştur. Çin kültüründe batı yönü önemli bir yer tuttuğundan, geçmişte misafirler batıya, ev sahibi ise doğuya otururdu. Günümüzde ise, edebiyatla ilgilenen kişiler, özellikle yaşlılara hitap ederken bu terimi mektuplarında kullanılmaktadır. “^{rén lèi línghún de gōngchéng shī}人类灵魂的工程师 insan ruhunun mühendisi” ifadesi, öğretmenler için övgü dolu bir hitap olarak kullanıldığı gibi, aynı zamanda eserleriyle insanları

etkileyen yazarlar ve sanatçılar için de kullanılmaktadır. Bu ifade, insanları eğitip, ruhlarını şekillendirerek onları erdemli ve ahlaklı bireyler haline getiren kişileri tanımlamaktadır (Wang, 2011, ss. 277-279).

2.2.SİLAHLI KUVVETLER BAĞLAMINDA ÖRTMECE SÖZLER

Bir diğer önemli meslek ise silahlı kuvvetlerdir. Silahlı kuvvetler, bir ülkenin güvenliği ve istikrarı için temel unsurlardan biridir. Hem iç hem de dış tehditlere karşı koruma sağlayan bu meslek grubu, toplumun huzurunu ve düzenini temin etme görevini üstlenmektedir. Çince, asker ve polis gibi güvenlik güçleri için kullanılan örtmece sözler genellikle koruma, güvenlik ve düzen kavramlarını vurgulayan karakterler içermektedir. Örneğin, “^{chéng shì wèi shì}城市卫士” ifadesi “şehir muhafızları” anlamına gelerek, kamu güvenliğini sağlayan asker veya polisleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Benzer şekilde, “^{gōnggòng zhì xù de shǒu hù shī}公共秩序的守护师” kamu düzeni koruyucusu” örtmece sözü, kamu güvenliğini sağlayan görevlilere duyulan saygıyı yansıtmaktadır. Ayrıca, “^{gòng hé guó wèi shì}共和国卫士” Cumhuriyet Muhafızları” ifadesi, Çin Halk Kurtuluş Ordusu’na katılan askerlere verilen onursal bir ünvan olarak kullanılmaktadır (a.g.e., s. 287). Geleneksel Çince askerler için kullanılan bazı örtmece sözler zamanla yerlerini daha doğrudan ifadelerle bırakmıştır. Örneğin, geçmişte askerleri tanımlamak için kullanılan “^{chī liáng}吃粮” askerlik yapmak”, “^{liáng zǐ}粮子” asker” ve “^{qiū bā}丘八asker” gibi terimler günümüzde yaygın olarak kullanılmamaktadır. Bunların yerine, doğrudan “^{bīng rén}兵人” ve “^{shì bīng}士兵” gibi asker anlamına gelen kelimeler tercih edilmektedir. Bu değişim, modern toplumda mesleklerin daha açık ve doğrudan tanımlanmasına yönelik eğilimin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

2.3.SAĞLIK HİZMETLERİ BAĞLAMINDA ÖRTMECE SÖZLER

Çince meslek örtmece sözlerinin bazıları, meslek sahiplerinin giydiği üniformaların rengi ve şekline bağlı olarak oluşturulmuştur. Örneğin, sağlık sektöründe çalışan doktorlar, hemşireler ve diğer sağlık görevlileri genellikle beyaz üniforma giydikleri için onlar için kullanılan örtmece sözler de bu renkle ilişkilendirilmiştir. “^{bái yī tiān shǐ}白衣天使” beyaz kıyafetli melek” ve “^{bái yī zhàn shì}白衣战士” beyaz kıyafetli savaşçı” ifadeleri, sağlık çalışanlarının özverili ve kahramanca çalışmalarını vurgulayan örtmece sözlerdir. Bununla birlikte, günümüzde hemşireler için doğrudan “^{hù shì}护士” kelimesi kullanılmaktadır. Doktorlar için ise tarihsel süreçte bazı terimler

değişiklik göstermiştir. Eskiden “^{yī jiàng}医匠” kelimesi doktorları tanımlamak için kullanılırken, günümüzde daha yaygın olarak “^{yī shēng}医生”, “^{dài fu}大夫”, “^{yī jiā}医家”, “^{yī shī}医师” ve “^{fāng jiā}方家” gibi terimler tercih edilmektedir. Burada özellikle “^{yī}医” karakteri hem doktor hem de tedavi etmek anlamına gelirken, “^{fāng jiā}方家” ifadesi doktorların hastalar için reçete (^{fāng jī}方剂) yazmalarıyla ilişkilendirilerek oluşturulmuştur. Ayrıca, doktorların mesleki uzmanlıklarını ve toplumdaki itibarlarını vurgulayan “^{xián yī}贤医bilge doktor”, “^{míng yī}名医ünlü doktor” ve “^{jiàn kāng wèi shì}健康卫士 sağlık muhafızları” gibi örtmece sözler de kullanılmaktadır. Benzer şekilde, postacılar için kullanılan örtmece sözler de giydikleri üniformanın rengine ve mesleklerinin işlevine dayalı olarak şekillenmiştir. Eskiden postacılar “^{yóu chāi}邮差” denilirken, günümüzde yeşil üniformaları nedeniyle “^{lǜ yī shǐ zhě}绿衣使者”, yani “yeşil kıyafetli elçi” ifadesi yaygın hale gelmiştir. Bunun yanı sıra, postacıların genellikle müjdeli haberler getirdiği düşüncesiyle, onlara “^{qīng niǎo}青鸟mavi kuş” olarak da hitap edilmektedir. Aynı şekilde, geçmişte hizmetçi kızlar siyah kıyafet giydiği için onların adlandırılmasında da kıyafet rengine atıfta bulunularak “^{qīng yī}青衣” ifadesi kullanılmıştır. Daha sonraki dönemlerde bu terim, Pekin Operası’nda kadın karakterleri tanımlayan “^{zhèng dàn}正旦” kelimesi ile eş anlamlı hale gelmiştir (Li, 2021, ss. 90-97; Ruiqin ve diğerleri, 2016, s. 253).

Türkçede ise sağlık çalışanları için yaygın olarak kullanılan örtmece sözlerden biri “beyaz melek” ifadesidir. Bu ifade, sağlık personelinin özverili çalışmalarını ve insanlara yardım etme misyonlarını yüceltmektedir. Bunun yanı sıra, sağlık çalışanlarının mesleki fedakarlıklarını ve toplum için taşıdıkları değeri vurgulayan “hayat kurtaranlar”, “kutsal eller”, “sağlık savaşçısı” ve “şifa dağıtan kişiler” gibi farklı örtmece sözler de yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu tür ifadeler, sağlık çalışanlarının sadece tıbbi bilgi ve becerileriyle değil, aynı zamanda insani yönleriyle de toplumda önemli bir yere sahip olduklarını göstermektedir. Bu örnekler, meslek gruplarının toplum içindeki algılarının ve kimliklerinin dil aracılığıyla nasıl şekillendiğini göstermesi açısından önemlidir. Üniformaların ve meslekle ilişkilendirilen sembollerin, örtmece sözlerin oluşumunda etkili olduğu ve bu sözlerin zamanla değişerek güncellenebildiği görülmektedir.

2.4.DİN HİZMETLERİ BAĞLAMINDA ÖRTMECE SÖZLER

Çince bazı mesleklerin tanımlanması, o mesleklerin özelliklerini ortaya koyarak yapılmaktadır. Bu yaklaşım, sadece mesleğin adını değil, aynı zamanda o mesleği icra eden kişilerin niteliklerini ve görevlerini de vurgulamaktadır. Böylece meslekler, toplumdaki yerlerini, önemlerini ve katkılarını yansıtacak şekilde daha anlamlı bir hal alır. Budist rahipler, rahibeler ve keşişler için yaygın olarak evini, dünyasını terk etmiş anlamına gelen “出家人”^{chū jiā rén} din adamı” örtmece sözü kullanılmaktadır. Yang Ru’ya göre bu ifade, onların dünya işleriyle ilgilenmeyen kişiler olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, Budizm’de manastıra girmek için kişilerin saçlarını tıraş etmeleri gerektiğinden, saçını tıraş etmek anlamına gelen ve bu durumu anlatan “落发”^{luò fà} ve “落替”^{luò tì} gibi örtmece sözler de kullanılmaktadır. Keşişler için kullanılan bir diğer örtmece söz ise “上人”^{shàng rén} dir. Burada 上^{shàng} (üst) ve 人^{rén} (insan) karakterleri birleştirilerek keşişlere, hem erdem ve bilgeliği içlerinde barındıran, hem de dışarıda mükemmel davranışlar sergileyen kişiler olarak üstün bir konumda oldukları vurgulanmıştır (Zhang, 1996, s. 200).

2.5.RESSAMLAR VE ZANAATKÂRLAR BAĞLAMINDA ÖRTMECE SÖZLER

Geçmişte, ressamı tanımlamak için de çeşitli örtmece sözler kullanılmıştır. Bunlardan biri de “丹青手”^{dān qīngshǒu} ifadesidir. Bu örtmece söz, ressamın eserlerinde sıklıkla kullandıkları “丹”^{dān} kırmızı” ve “青”^{qīng} mavi” renklerinden ve resim yaparken en önemli araçları olan “手”^{shǒu} el” karakterinden türetilmiştir (Yang Ru, 2019, s. 54). Bu ifadeye bakıldığında, mesleğin doğasını ve gerekliliklerini yansıtan, özenle seçilmiş karakterlerden oluştuğu görülmektedir. Sanatın sadece görsel değil, dilsel olarak da dikkatle işlendiği anlaşılmaktadır. Günümüzde ise ressamlık mesleği tabu içermeyen bir alan olduğundan, doğrudan “画家”^{huà jiā} ressam” veya “画师”^{huà shī} ressam” gibi ifadeler yaygın olarak kullanılmaktadır. Benzer şekilde, yetenekli zanaatkârları tanımlamak için kullanılan “工匠”^{gōngjiàng} örtmece sözü de dikkate değerdir. Buradaki “匠”^{jiàng} karakteri, el işçiliğinde ustalaşmış kişileri ifade etmektedir. Bu nedenle, doğrudan “usta” veya “usta başı” gibi ifadeler yerine, daha saygın ve sanatsal bir anlam taşıyan “zanaatkâr” kelimesi tercih edilmektedir. Bu tür örtmece sözler, meslek sahiplerinin yetenek ve ustalıklarını ön plana çıkarmayı amaçlamakta, aynı zamanda onlara toplumda daha saygın bir konum kazandırmaktadır.

2.6.BEDEN GÜCÜNE DAYALI MESLEKLER VE HAKEMLİK BAĞLAMINDA ÖRTMECE SÖZLER

Mesleklerin doğasını ve nasıl icra edildiklerini yansıtan örtmece sözler, fiziksel emek gerektiren ve toplumda düşük statüde görülen bazı meslekler için de yaygın olarak kullanılmaktadır. Örneğin, hamallar için kullanılan örtmece sözler, bu mesleğin temel işlevini vurgulayarak, yük taşıma eylemini daha saygın bir çerçevede sunmayı amaçlamaktadır. Hamallık, genel tanımıyla “ücretle yük taşıyarak geçinen kimse, taşıyıcı, yükçü” olarak ifade edilmektedir (Kolukırmık, Öztürk, Oğuz ve Gürsoy, 2008, s. 298). Benzer şekilde, seyyar satıcılık ve işportacılık da meslek tanımlarında farklı anlamlara sahip kavramlardır. “Seyyar satıcılar, herhangi bir mekâna bağlı olmaksızın, mal veya hizmet sunan kişiler anlamında iken; işportacı, belediyeye kayıtlı olan ve vergi veren satıcılar” olarak nitelendirilmektedir (Yıldız, 2008, s. 344). Ertuğrul ve Seren’e (2010, s.y.) göre, bu meslek grupları kayıt dışı ekonomi içinde değerlendirilen iş kolları arasında yer almaktadır. Çince ise hamallar için kullanılan ^{bān yùn gōng} “搬运工” kelimesi yaygın olsa da örtmece söz olarak ^{jiǎo fū} “脚夫” tercih edilmektedir. Burada ^{jiǎo} “脚” ayak anlamına gelirken, ^{fū} “夫” beden işçisi anlamına gelmektedir. Bu örtmece söz, hamallık mesleğinin esas olarak fiziksel güç ve hareketlilik gerektirdiğini yansıtmaktadır. Benzer bir durum seyyar satıcılar için de görülmektedir. Çince, sokaklarda hareketli bir şekilde satış yapan bu meslek grubu için ^{pǎo jiē xiānshēng} “跑街先生” sokak koşucusu” örtmece sözü kullanılmaktadır. Bu ifade, seyyar satıcılığın sürekli hareket halinde olmayı gerektiren doğasını yansıtmaktadır. Türkçede ise meslek tanımı daha doğrudan yapılmakta, “seyyar satıcı” veya “işportacı” gibi terimler kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, kişinin sattığı ürüne göre “simitçi”, “karpuzcu”, “mısırcı” gibi tanımlamalar da yaygındır. Hamal kelimesi doğrudan bir tabu olarak görülmemekle birlikte, daha yumuşak ve saygılı bir ifade olarak “işçi ve emekçi anlamındaki amele” (Kolukırmık ve diğerleri, 2008, s. 298) ya da “yük taşıyıcı” gibi daha ılımlı kelimeler tercih edilmektedir.

Hakemlik mesleğinde de benzer bir yaklaşım söz konusudur. Çince hakemler için kullanılan ^{gōngzhèng rén} “公正人” ifadesi, mesleğin tarafsız ve adil olma gerekliliğini vurgulayan bir örtmece söz olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki ^{gōngzhèng} “公正” kelimesi, adalet ve tarafsızlık anlamına gelerek hakemlik mesleğinin temel değerlerini öne çıkarmaktadır.

Ruiqin ve diğerlerine göre, Çin’de mesleklerle ilgili örtmece sözlerin artışında reform hareketleri ve dışı açılma sürecinin yanı sıra Batı kültürünün Doğu kültürü üzerindeki etkisi önemli bir rol oynamaktadır. Yazarlar, fiziksel işlerde ve hizmet sektöründe çalışan bireylerin toplum tarafından genellikle düşük zekâ seviyesine sahip veya yetersiz olarak algılandığını ve bu nedenle bu tür mesleklerin yeterince takdir edilmediğini vurgulamaktadırlar. Özellikle ebeveynlerin çocuklarını eğitim konusunda motive etmek için sıkça “Eğer iyi çalışmazsan gelecekte sadece sokakları temizlemek veya dilenmek zorunda kalırsın” gibi ifadeler kullandığı belirtilmektedir (2016, s. 256).

Benzer bir durum Türk toplumunda da gözlemlenmektedir. Ebeveynler, çocuklarını eğitim almaya teşvik ederken “Okumazsan adam olamazsın”, “Okumazsan seni sanayiye çırak olarak veririm”, “Herkes memur olacak da sokakları kim temizleyecek?” ve “Oku, baban gibi eşek olma” gibi tehdit ve alay içeren söylemler kullanabilmektedir. Bu tür ifadeler, her iki toplumda da eğitime verilen önemin bir göstergesi olmakla birlikte, belirli mesleklerin toplum nezdinde değersizleşmesine de neden olmaktadır. Bu tür olumsuz algıların önüne geçmek ve toplumda daha saygılı ve eşitlikçi bir yaklaşım oluşturmak için, toplum tarafından düşük statülü olarak görülen meslek grupları için örtmece sözlerin kullanımı önem taşımaktadır. Örtmece sözler, mesleklerin yalnızca işlevsel yönünü değil, aynı zamanda mesleği icra eden kişilerin topluma katkılarını da vurgulayarak, olumsuz yargıları yumuşatmada etkili bir rol oynamaktadır.

2.7.HADIMLIK BAĞLAMINDA ÖRTMECE SÖZLER

Çin’in feodal döneminde bazı meslek grupları için kullanılan örtmece sözler, zamanla değişime uğrayarak günümüzde farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Feodal sistemin hâkim olduğu dönemlerde, özellikle toplumun alt kesimlerinde yer alan hizmet sektörüne ait bazı meslekler zamanla ortadan kalkmış ve bu mesleklerle ilgili örtmece sözler de kullanılmaz hale gelmiştir. Bu mesleklerden biri de hadımlıktır. Hadımlar, Çin tarihinde oldukça köklü bir geçmişe sahiptir ve yalnızca saray hizmetkârı olarak değil, devlet yönetiminde etkili roller üstlenen kişiler olarak da önemli bir konuma sahiptirler. Sarayda mahremiyetin korunması amacıyla görevlendirilen hadımlar, zamanla siyaset, bürokrasi, ceza sistemi, sanat ve sosyal hayat gibi pek çok alanda nüfuz sahibi olmuşlardır. Bu yönleriyle, sıradan bir hizmetçi olmaktan öte, devlet ve toplum içinde belirleyici bir güç haline gelmişlerdir. Hadımlık kurumu, Çin tarihinde büyük ölçüde savaşlar ve siyasi stratejilerle şekillenmiştir. Savaş sırasında yenilen düşmana ceza vermek ve intikam almak amacıyla hadım edilmesi yaygın bir uygulama olmuştur. Bu süreç, askeri zaferin bir sembolü olarak görülmüş ve aynı zamanda hadım edilen

kişilerin zayıflayarak daha kolay kontrol edileceği inancı toplumda yerleşmiştir (Görez, 2016, ss. 77-78). Hadımlığın zamanla ortadan kalkmasıyla birlikte bu meslekle ilgili kullanılan örtmece sözler de tarihsel bir bağlam kazanmış ve günümüz dilinde aktif kullanımını yitirmiştir.

Çin tarihinde hadımlar için kullanılan örtmece sözler zaman içinde değişime uğramış ve farklı anlam katmanları kazanmıştır. Geçmişte hadımları tanımlamak için “寺人^{sì rén} tapınak görevlisi”, “

宦官^{huànguān} saray memuru”, “阉人^{yānrén} hadım edilmiş kişi”, “腐人^{fǔ rén} hadım”, “中官^{zhōngguān} orta saray memuru”, “

太监^{tàijiān} baş denetçi”, “貂婁^{diāolóu} hadım” gibi birçok terim kullanılmıştır. Bu ifadeler hadımların

saraydaki görevleri, toplumsal konumları ve işlevleri doğrultusunda şekillenmiştir. Hadımlar toplumda farklı algılara sahip olduklarından, onlara hitap ederken kullanılan örtmece sözler de

değişkenlik göstermiştir. Onları küçümsemek ve aşağılamak amacıyla “宦竖^{huànshù} hadım”, “阉竖^{yānshù}

hadım edilmiş hizmetçi çocuk”, “中竖^{zhōngshù} saray içi hizmetli hadım” gibi kelimeler kullanılırken,

saygı göstermek için “公公^{gōnggong} hadım ağa” ve “老爷^{lǎoye} hadım bey” gibi ifadeler tercih edilmiştir.

Ayrıca, hadımlığın fiziksel durumunu vurgulamak için “刑人^{xíng rén} ceza almış kişi”, “刑余^{xíng yú} cezasını

çektikten sonra serbest kalan kişi”, “熏余^{xūn yú} hadım edilip hayatta kalan kişi”, “私白^{sī bái} gizli

konuşma”, “净身^{jìng shēn} hadım edilmiş beden” gibi kelimeler kullanılmıştır (Görez, 2017, ss. 34-37).

Zamanla, hadımlık kurumu önemini yitirip tarih sahnesinden çekildikçe, bu mesleği tanımlayan kelimeler de değişime uğramış ve ortadan kalkmıştır. Hadımlara yönelik aşağılayıcı ya da doğrudan fizyolojik durumlarını işaret eden ifadeler yerine, daha nazik ve saygılı bir dil

kullanımı tercih edilmiştir. Bu bağlamda, hadımları tanımlamak için “亲随^{qīn suí} yakın koruma”, “

长班^{cháng bān} baş hizmetli”, “家丁^{jiā dīng} ev halkına bağlı özel hizmetçi”, “伴当^{bàn dāng} yoldaş, özel koruma”, “苍

头^{tóu} düşük statülü hizmetçi” gibi kelimeler kullanılmaya başlanmıştır (Ruiqin ve diğerleri, 2016,

s. 36). Bu değişim, dilin toplumsal dönüşümlerle nasıl şekillendiğinin ve örtmece sözlerin zaman içinde nasıl evrildiğinin önemli bir göstergesidir.

Hadımlar için kullanılan adlandırmalar, onların görev aldıkları alanlara ve geçirdikleri fiziksel sürece bağlı olarak da şekillenmiştir. Örneğin, Doğu Han Hanedanlığı döneminde saray içi memurların liderleri için kullanılan “黄门^{huángmén} sarı kapı” ifadesi, başlangıçta saray görevlilerini

tanımlarken, zamanla bu pozisyonda çalışanların çoğunlukla hadımlardan oluşması nedeniyle hadımlar için bir örtmece söze dönüşmüştür. Hadımlar için kullanılan bir diğer eski örtmece söz ise “火者”^{huǒ zhě}dir. 火 karakteri ateşi, 者 ise kişiyi ifade etmektedir. Bu ifadenin kökeni, hadımların sünnet işlemi sonrasında yaranın ateşle mühürlenmesine dayanmaktadır. Aynı bağlamda, “熏子”^{xūn zǐ} kelimesi de benzer bir anlam taşımakta ve hadımlık sürecinde uygulanan bu fiziksel müdahaleye atıfta bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, geçmişte yaygın olarak kullanılan bir diğer örtmece söz ise “净身人”^{jìng shēn rén}dir. Kelime anlamı olarak “temizlenmiş kişi” anlamına gelen bu ifade, aslında hadım edilmiş kişinin cinsel arzularını kaybettiğini vurgulamaktadır (Zhang, 1996, ss. 198-202). Bu tür örtmece sözler, hadımlığın fiziksel ve toplumsal yönlerini yansıtan, tarihsel süreç içinde değişen ve dönüşen dilsel yapıların örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Türk tarihinde hadımlar, saray ve haremde hizmet etmek amacıyla alınan erkek kölelerdir ve geçmişi Osmanlı zamanına dayanmaktadır.

Osmanlı devletinde hadımların kesin olarak hangi tarihten itibaren kullandıkları net olmamakla beraber, Ata Efendi, hadım ağalarının harem hizmetine alınmasının II. Murad zamanında olduğunu yazar. Uluçay’a göre ise II. Murad zamanında Rumeli Beylerbeyi bulunan Hadım Şahabeddin Paşa’nın yaşı göz önünde bulundurulursa, hadımların Osmanlı sarayında görevlendirilmelerinin Çelebi Mehmet zamanına rastlaması gerektiği savunulur (Uluçay, 2013: 206). Seyyahların kitaplarına göre ise, Fatih zamanında siyah ve beyaz hadımların haremde çalıştıkları anlaşılmaktadır. (Miller, 1979: 91; akt. Görez, 2017, ss. 23-24)

Türkçede “hadım” kelimesi, herhangi bir kısıtlama olmaksızın geniş bir kullanım alanına sahiptir. Çin ve Türk tarihinde hadımların görevleri benzerlik gösterse de hadım edilme süreçlerinde belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Çin tarihinde hadımlık işlemi genellikle Çinliler tarafından gerçekleştirilirken, Osmanlı’da hadım edilen kişiler, çoğunlukla Afrika’dan, özellikle Orta Afrika ve Habeşistan’dan getirilen ve hadım işlemi önceden gerçekleştirilmiş kölelerden oluşmaktadır (a.g.e., s. 24). Bu farklılık, her iki kültürde hadımlığın nasıl algılandığını ve uygulandığını anlamak açısından önemli bir ayrım oluşturmaktadır.

2.8.HAYAT KADINI MESLEĞİ BAĞLAMINDA ÖRTMECE SÖZLER

Bazı meslekler resmî olarak tanınsa da toplum içinde varlık gösteren ancak resmî bir statüye sahip olmayan meslekler de bulunmaktadır. Bu durumun en belirgin örneklerinden biri, toplum tarafından dışlanma ve damgalanma ile karşılaşan hayat kadınlarıdır. Onları tanımlayan örtmece sözlerde de bu dışlanmanın etkisi görülmektedir.

Çin kültüründe geçmişte hayat kadınlarını ifade etmek için kullanılan örtmece sözler arasında “^{ji nǚ}妓女 genelev kadını”, “^{huā kuī}花魁 genel evin en güzel kadını- oiran”, “^{yān huā nǚ}烟花女 eğlence kadını ” ve “^{fēng chén nǚ}风尘女 hayat kadını” gibi kelimeler yer almıştır; ancak zaman içinde örtmece sözlerin değişebilirliği nedeniyle bu ifadeler yerini daha dolaylı ve yumuşatılmış ifadelere bırakmıştır. Günümüzde kullanılan örtmece sözler arasında “^{xiǎo jiě}小姐 genç bayan”, “^{àn mó nǚ láng}按摩女 (郎) masajcı kız”, “^{fā láng mèi}发廊妹 kuaför kız”, “^{péi chá xiǎo jiě}陪茶小姐 çaya eşlik eden bayan” ve “^{mǎ lù gōng zhǔ}马路公主 yol prensesi” gibi ifadeler bulunmaktadır (Ruiqin vd., 2016, s. 23; Yang Ru, 2019, s. 51).

Bu örtmece sözler, hayat kadınlarını tanımlamaya devam etse de kullanılan kelimeler sayesinde dolaylı bir anlatım sağlanmaktadır. Ayrıca, mesleğin icra edildiği yerleri ima eden örtmece sözler de mevcuttur. Örneğin, “^{yáo jiě}窑姐” ve “^{qīng lóu nǚ zǐ}青楼女子” ifadeleri hem mesleği hem de hayat kadınlarının faaliyet gösterdiği mekânları tanımlamaktadır. Burada geçen “^{yáo}窑” ve “^{qīng lóu}青楼” karakterleri, geçmişte hayat kadınlarının müşteri toplamak için bulundukları genel evleri ifade etmektedir (Wang, 2011, s. 288).

Artantaş’a göre, fuhuşla ilgili en eski kayıtlar Mezopotamya’da bulunmuş olup, bu durum fahişeliğin insanlık tarihinin en eski mesleklerinden biri olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Yazar, fuhuşun farklı toplumlarda farklı biçimlerde varlık gösterdiğini ve esasen ticarileşmiş bir cinsel davranış biçimi olduğunu belirtmektedir. Siegel ise fuhuşu, fahişe ile müşteri arasında, bazen de fahişenin işvereni ya da koruyucusu (kadın satıcısı veya sevgilisi) ile yapılan bir anlaşmaya dayanan, evlilik dışı ticari bir cinsel alışveriş olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, bazı görüşler fahişelik yapan kadınların topluma belirli bir işlev sağladığını savunmakta ve bu nedenle “seks işçisi” teriminin daha uygun olduğunu öne sürmektedir. Bu ifade, söz konusu mesleği icra eden kadınlara *sözde* bir özgürlük hissiyatı kazandırdığı için tercih edilmektedir (akt. Artantaş, 2021, s. 2-3).

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun 128’inci maddesi uyarınca çıkarılan Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden

Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü'nün 16'ncı maddesi uyarınca genelev; genel kadınların bir arada oturarak fuhuş yaptıkları veya bu maksat için toplandıkları yerlerdir. Tüzüğün 15'inci maddesine göre ise genel kadın; başkalarının cinsi zevkini menfaat karşılığı tatmin etmeyi sanat edinen ve bunun için değişik erkeklerle münasebette bulunan kadınlardır. (Koroğlu Ölmez, 2022, s. 1059)

Türkçede fuhuş mesleğini tanımlayan çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Günlük kullanımda bu mesleği icra eden kişiler için argo ifadeler yaygın olsa da daha yumuşak ve örtmeceli bir anlatım tercih edildiğinde “hayat kadını” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir.

Genel olarak fuhuş ve bu işi yapan kişiler için kullanılan örtmece sözler arasında “kutsal evlilik,” “köle ticareti,” “kadın ticareti,” “seks işçiliği,” “fahişe,” “kutsal fahişe,” “odalık,” “metres,” “yosma,” “aşüfte,” “kapatma,” “kiralık kız,” “telekız,” “haraşo,” “nataşa,” “genel kadın,” “seks işçisi,” “kaldırım çiçeği,” “sokak kadını,” “yasak ilişki,” “yasal olmayan,” “yolsuz ilişki,” “harama uçkur çözmek” ve “para karşılığı birlikte olmak” gibi çeşitli ifadeler yer almaktadır. Fuhuş yapılan yerler için ise “kutsal tapınak,” “randevu evi,” “özel ev,” “genelev,” “harem-i hümayun,” “birleşme evi” ve “umumhane” gibi örtmece sözler kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, kadın ticareti yaparak kazanç sağlayan kişiler için de “köle tüccarı,” “kızlarağası,” “kabadayı,” “belalı,” “muhabbet tellalı,” “dost,” “fedai,” “patron,” “dümbük,” “zavak,” “koruyucu,” “pazarlamacı,” “aracı,” “girişimci” ve “iş adamı” gibi farklı ifadeler tercih edilmiştir (Açıkalın, 2013, s. 244; Gecekuşu, 2006, s. 32; Ospanova, 2014, s. 126).⁴

Türkçede hayat kadınlarını tanımlayan örtmece sözlerin çeşitliliği, Çincekilere kıyasla daha fazladır. Bu ifadeler, yalnızca mesleği tanımlamakla kalmayıp, aynı zamanda kullanım bağlamlarına ve özel anlamlara da sahiptir. Örneğin, Açıkalın'a göre, “Haroşa” ve “Nataşa” gibi örtmece sözler, ithal fuhuşun birer simgesi olarak kullanılmaktadır (2013, s. 256). Bunun yanı sıra, “Genel kadın” ifadesi ise yaygın olarak hukuk terminolojisinde yer almakta ve hukuki çerçevede mesleğe dair bir tanımlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu örtmece sözler, toplumun fuhuş olgusuna yönelik tutumlarını yansıtmakta olup, kullanılan kelimeler mesleğe dair algıyı şekillendiren önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, her meslek ve her emek, toplumsal düzenin sürdürülebilirliği açısından önemli bir role sahiptir ve saygıyı hak etmektedir. Toplumun işleyişini sağlayan tüm meşru

⁴ Bu alanda kullanılan diğer örtmece sözler için bakınız: (Candan Kanar, 2024, s. 279-280)

meslekler, birbirini tamamlayan unsurlar olarak değerlendirilmelidir. Meslekler arasında yapılan ayrımlar, belirli işlerin daha az değerli görülmesine yol açarak, bireyler üzerinde olumsuz algılar oluşturabilmektedir. Oysaki, her meslek kendi içinde bir uzmanlık ve katkı gerektirmektedir. Bu nedenle, meslek gruplarına yönelik kullanılan dilin, bireyleri küçümseyen veya dışlayan ifadelerden arındırılması büyük önem taşımaktadır. Yapılan işin niteliği ne olursa olsun, kullanılan kelimelerin saygı ve eşitlik çerçevesinde seçilmesi, toplumsal bütünlüğü güçlendirecek ve meslek sahiplerinin itibarını koruyacaktır. Günümüz dünyasında, meslekler arasındaki hiyerarşik algılar ne kadar yaygın olursa olsun, dilin ve söylemlerin daha kapsayıcı, saygılı ve tarafsız bir şekilde yapılandırılması, toplumda adalet ve eşitlik duygusunun pekişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. SONUÇ

Örtmece sözler, doğrudan ifade edilmesi kaba, rahatsız edici veya toplumsal normlara aykırı olarak algılanabilecek kavramların yerine, daha nazik veya dolaylı ifadelerin kullanılmasıdır. Bu sözler, dilin hem bireysel hem de toplumsal çıkarları koruma işlevini görmektedir.

Çincede örtmece sözler, ağırlıklı olarak toplumsal hassasiyet, saygı göstergesi ve statü yüceltilmesi gibi çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. Bazı meslek gruplarının toplum içinde düşük statülü olarak görülmesi, bu meslekleri icra eden kişilerin itibarsızlaşmasına ve dışlanmasına neden olabilmektedir. Bu noktada, kullanılan örtmece sözler aracılığıyla söz konusu meslek grupları için daha olumlu, tarafsız ve saygın bir çerçeve oluşturulması hedeflenmektedir. Dilin bu şekilde kullanımı, yalnızca bireyler arasında nazik bir iletişimi teşvik etmekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal düzeyde de algı dönüşümüne katkıda bulunmaktadır. Saygılı bir dilin benimsenmesi, düşük statüde kabul edilen mesleklerin toplumsal değerinde bir iyileşme sağlayarak, bu meslek gruplarının daha fazla saygınlık kazanmasına olanak tanıyabilmektedir.

Bu çalışmanın bulguları, Çincede meslek tanımlamalarında kullanılan örtmece sözlerin, toplumdaki statü algısını güçlendirme ve sosyal duyarlılıkları koruma açısından önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Örtmece sözlerin işlevi yalnızca dolaylı veya nazik bir ifade sağlamakla sınırlı değildir; aynı zamanda toplumun değer yargılarını ve statü ilişkilerini dil yoluyla nasıl inşa ettiğini ve dönüştürdüğünü de göstermektedir. Örtmece sözler, bireysel ve toplumsal anlam katmanları taşıyan çok boyutlu dilsel yapılardır ve bu yönleriyle yalnızca birer kelime veya terim olmaktan öte, toplumun düşünce yapısını, ahlaki değerlerini ve sosyo-kültürel dinamiklerini yansıtan önemli göstergeler olarak değerlendirilmelidir.

Çincede meslek örtmece sözlerinin oluşum nedenleri incelendiğinde, ilgili mesleğin toplumdaki statüsünden bağımsız olarak, meslek ve meslek sahiplerinin manevi açıdan yüceltmeye çalışıldığı görülmektedir. Yüksek statüye sahip meslek grupları için kullanılan örtmece sözlerin genellikle olumlu ve saygın bir imaj oluşturmayı hedefleyen güzel adlandırmalar olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu durum, düşük statüde kabul edilen meslek grupları için kullanılan örtmece sözlerin doğrudan kötü adlandırma kategorisine dahil olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine, düşük statülü meslekler için kullanılan örtmece sözlerin büyük bir kısmı, olumsuz çağrışımlardan kaçınılarak, meslek sahiplerinin toplum içindeki konumunu daha olumlu bir çerçevede sunmayı amaçlayan ifadelerden oluşmaktadır.

Dilsel açıdan değerlendirildiğinde, meslek örtmece sözlerinin temel işlevi, ilgili meslek dalına yönelik algıyı iyileştirmek ve meslek sahiplerine toplumda daha saygın bir konum kazandırmaktır. Özellikle beden gücüne dayalı meslek grupları için kullanılan örtmece sözler, mesleğin yalnızca ekonomik bir geçim kaynağı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda yoğun emek, ustalık ve beceri gerektirdiğine vurgu yapmaktadır. Bu durum, toplumun meslek algısını yönlendiren önemli bir dil olgusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada, belirli meslek grupları için kullanılan örtmece sözler ele alınmış, söz konusu mesleklerin toplumdaki algısı ve bu algının dilsel yansımaları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Örneklerin değerlendirilmesi sırasında, Çincede kullanılan örtmece sözlerin Türkçedeki karşılıklarına da yer verilerek, iki farklı dil ve kültürde meslek adlandırmalarının nasıl şekillendiği karşılaştırmalı bir perspektiften ele alınmıştır. Bu kıyaslama sayesinde, her iki toplumun sosyo-kültürel yapıları ve meslek algıları hakkında daha kapsamlı bir analiz sunulması hedeflenmiştir.

Bunun yanı sıra, çalışmada yalnızca günümüzde kullanılan örtmece sözler değil, aynı zamanda artık kullanım dışı kalmış meslekler ve bu meslekler için geçmişte kullanılan örtmece sözler de incelenmiştir. Böylece, örtmece sözlerin zaman içinde nasıl değişime uğradığı ve dilin dinamik yapısı içerisinde nasıl evrildiği de ortaya konulmuştur. Meslek adlandırmalarında örtmece sözlerin dönüşümünün hem dilin hem de toplumsal yapının değişimiyle doğrudan bağlantılı olduğu görülmüştür. Bu çerçevede, örtmece sözlerin eş zamanlı ve art zamanlı analizleri yapılmış, örtmece sözlerin tarihi süreç içerisinde geçirdiği dönüşümler vurgulanmıştır. Sonuç olarak, meslek örtmece sözlerinin yalnızca dilsel bir fenomen olmadığı, aynı zamanda toplumun değer yargıları, statü algısı ve kültürel kodlarıyla iç içe geçmiş önemli bir olgu olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışma, Çincede meslek tanımlarında örtmece sözlerin kullanımının toplumsal statü farklılıklarını gidermede ve bireylere daha çok saygı gösterilmesinde önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Geleneksel Çin toplumunda, “mesleklerin itibarsızlığını” gidermek için kullanılan örtmece sözler, modern dönemde yeni anlam katmanları kazanarak mesleklerin daha geniş bir kültürel kabul görmesini sağlamıştır. Çalışma ayrıca, Çince ve Türkçe arasındaki örtmece söz kullanım farklılıklarına dikkat çekerek, bu farklılıkların dillerin sosyo-kültürel özelliklerinden kaynaklandığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, gelecekteki çalışmaların, farklı kültürlerdeki örtmece kullanımlarının karşılaştırmasını yaparak daha geniş çerçeveler sunabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkalın, N. (2013). Fuhuş pazarında sermaye olmak: Mersin örneği. *Çalışma ve Toplum*, 3(38), 243-282. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71774/1155053> (Erişim tarihi: Mayıs 17, 2024)
- Artantaş, G. (2021). Bir sapma davranışı olarak fuhuş. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 70(1), 1-29. <https://doi:10.33629/auhfd.905283>
- Candan Kanar, C. (2024). *Türkçede ve Çinceye yer alan örtmece sözlerin dil bilimi açısından karşılaştırılmalı analizi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Disiplinlerarası Asya Çalışmaları Anabilim Dalı, Kayseri.
- Ertuğrul, C., & Serel, H. (2010). Türkiye'de kayıt dışı bir sektör: seyyar satıcılık ve işportacılık. *Mevzuat Dergisi*(150). <https://www.mevzuatdergisi.com/2010/06.htm> (Erişim tarihi: Mayıs 11, 2024)
- Gecekuşu, A. (2006). *Güzel adlandırma*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Gönder, H. (2017). Konfüçyüsçülük'teki Tian kavramının incelenmesi. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 153-157. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akader/issue/31877/350406> (Erişim tarihi: Nisan 17, 2025)
- Görez, F. (2016). Üçüncü cinsiyetin dünyası: Çinli hadımlar. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(6), 76-86. <https://doi:10.20860/ijoses.279877>
- Görez, F. (2017). *Çin tarihinde hadım olgusu ve hadımların hanedanlık yönetim sistemindeki etkileri* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kolukırık, S., Öztürk, Y., Oğuz, Z. N., & Gürsoy, E. (2008). Formel ve enformel emek biçimi olarak hamallık ve hamallar: Isparta örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 297-312. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/86980/> (Erişim tarihi: Mayıs 15, 2024)
- Köroğlu Ölmez, B. (2022). Sigortada ahlâka aykırılık: genelev örneği. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(2), 1047-1074. <https://doi:10.54704/akdhfd.1169324>

- Li, J. H. (2021). *Shèhuì yǔyán xué shìjiǎo xià de Hànyǔ wěiwǎn yǔ yánjiū* (社会语言学视角下的汉语委婉语研究) (*Sosyodilbilim perspektifinden Çin örtmeceleri üzerine araştırma*). Xiangtan University Press.
- Ospanova, G. (2014). *Türkiye Türkçesinde örtmeceler* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Ruiqin, L., Shuqin, H., & Hong, Z. (Dü). (2016). *Yīnghàn wěiwǎn yǔ duìbǐ yánjiū* (英汉委婉语对比研究) (*İngilizce Çince örtmece sözler üzerine araştırma*). Ningxia People's Publishing House.
- Wang , Y. J. (Dü.). (2011). *Wěiwǎn yǔ yīngyòng cídiǎn* (委婉语应用辞典) (Uygulamalı örtmece söz sözlüğü). Shanghai Dictionary Publishing House.
- Xiao , L. (2004). *Yīnghàn wěiwǎn yǔ de wénhuà duìbǐ* (英汉委婉语的文化对比) (İngilizce ve Çince örtmecelerin kültürel bir karşılaştırması). *Journal of Shaoyang University (Social Science)*, 3(3), 97-99. https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=1s3108s0dg2v0gd0p83s0ac0qk327908&site=xueshu_se (Erişim tarihi: Aralık 7, 2020)
- Yang Ru, Y. (2019). *The comparison of Chinese and Vietnamese euphemisms and the interaction of teaching and learning in Vietnam* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yangzhou University, Jiangsu, China.
- Yıldız, M. C. (2008). Kent Yaşamının Değişmeyen Marjinaleri: Seyyar Satıcılar ve İşportacılar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 343-358. https://www.acarindex.com/pdfs/656018?utm_source (Erişim tarihi: Şubat 23, 2025)
- Zhang, G. G. (Dü.). (1996). *Hànyǔ wěiwǎn yǔ cídiǎn* (汉语委婉语词典) (Çince örtmece sözlüğü). Beijing Language and Culture University Press.

EXTENDED ABSTRACT

Language is a mirror that reflects the socio-cultural structure and thought system of a society. Euphemistic expressions constitute a significant linguistic phenomenon in which this reflection is shaped by factors such as sensitivity, propriety, and social status. As a language with a deep-rooted historical and cultural background, Chinese frequently employs euphemisms in the designation of professions. This study examines, in detail, the linguistic and semantic implications of euphemistic expressions used to describe professions in Chinese. The research explores the formation processes, contextual usage, and societal perceptions of professional euphemisms. Within this framework, euphemisms applied to both high-status professions and those perceived as lower-status within society are analysed.

Firstly, professions that are generally regarded as prestigious in society—such as teaching, military service, healthcare, and religious leadership—are examined to assess how these professions are defined through honorific euphemisms. Subsequently, attention is directed toward professions that are perceived as lower-status or require euphemistic expressions rather than direct reference. In this context, euphemisms used for occupations such as waiters, farmers, servants, painters, craftsmen, street vendors, porters, eunuchs, and sex workers are analyzed. The study highlights that the euphemisms employed in the designation of these professions can carry both positive and negative connotations, providing explanations through examples from Chinese. Additionally, in order to offer a comparative perspective, the study examines the equivalents of these euphemisms in Turkish. Through this approach, the similarities and differences in the use of euphemisms for professional designations in two distinct cultures are identified. The primary aim of this study is to examine the use of euphemisms in professional designations and to reveal how this linguistic phenomenon is related to the socio-cultural structure of society. In doing so, the study seeks to provide a comprehensive assessment of how professions are perceived within society and how euphemistic expressions contribute to shaping these perceptions.